

Piotr Klimczyk, Adrian Solek

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

ANALIZA NIERÓWNOŚCI DOCHODOWYCH W PAŃSTWACH UNII EUROPEJSKIEJ

1. Wstęp

W okresie spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego i recesji w zdecydowanej większości państw Unii Europejskiej rośnie zainteresowanie ekonomistów problematyką społeczną. Istotną jej częścią są badania nad przyczynami i skutkami zróżnicowania poziomu dochodów występującego zarówno w obrębie poszczególnych państw, jak i między nimi. Jednym z głównych celów Unii Europejskiej jest bowiem przyspieszenie procesu realnej konwergencji pomiędzy krajami członkowskimi, prowadzące do zmniejszenia się zróżnicowania dochodowego pomiędzy nimi. Próba odpowiedzi na pytanie, na ile procesy integracyjne służą poprawie poziomu egalitaryzmu dochodowego w obrębie Wspólnoty, oraz aktualność omawianej problematyki w kontekście zarówno pięciolecia naszego członkostwa w Unii Europejskiej, jak i pogarszających się wskaźników ekonomicznych, stały się głównym powodem podjęcia tej problematyki w niniejszym opracowaniu.

W głównej części pracy przeanalizowane zostaną zmiany poziomu i dysproporcje dochodów ludności w państwach Unii Europejskiej oraz wpływ członkostwa w Unii na zmiany poziomu nierówności dochodowych w gospodarce polskiej. W artykule wykorzystano podstawowe statystyczne wskaźniki nierówności, takie jak: współczynnik Giniego oraz iloraz najwyższego i najniższego kwintyla i decyla dochodów ludności.

2. Porównanie nierówności społecznych w gospodarce polskiej i w innych państwach Unii Europejskiej

Zaprezentowane w tab. 1 wartości współczynnika Giniego dla wybranych państw Unii Europejskiej wskazują na nieznaczny wzrost poziomu nierówności dochodowych w latach 90. ubiegłego wieku we wszystkich państwach z wyjątkiem Francji.

Największe nierówności dochodowe miały miejsce w społeczeństwach Włoch i Wielkiej Brytanii, natomiast najbardziej wyrównany poziom dochodów charakteryzował Szwecję.

Tabela 1. Współczynniki Giniego dla wybranych krajów Unii Europejskiej w latach 80. i 90. ubiegłego wieku

Państwo	Przeciętnie w latach 80.	Przeciętnie w latach 90.
Włochy	31	35
Wielka Brytania	29	31
Francja	28	28
Niemcy	27	28
Belgia	26	27
Holandia	24	25
Szwecja	20	23

Źródło: *Nierówności dochodowe i majątkowe. Zakres i formy redystrybucji dochodów państwa, Raport nr 49*, Rada Strategii Społeczno-Gospodarczej, Warszawa 2002, s. 28-29.

S.A. Garcia, J.P. Rodriguez i R. Salas na podstawie analizy zmian wskaźnika Giniego w latach 1993-1996 dla wybranych państw Unii Europejskiej dokonali podziału według kryterium rosnącego stopnia nierówności¹. Do pierwszej grupy o największym stopniu egalitaryzmu dochodowego zostały zaliczone państwa skandynawskie (Dania, Szwecja, Finlandia). Drugą grupę o mniejszym stopniu nierówności tworzą Niemcy, Austria, Holandia, Luksemburg i Francja. Bardziej zróżnicowane dochodowo są społeczeństwa Włoch, Belgii, Wielkiej Brytanii, Irlandii oraz Hiszpanii. Z kolei największe nierówności dochodowe miały miejsce w omawianym okresie w Portugalii i Grecji.

Zmiany współczynnika Giniego dla lat 1995-2005 w podziale na wspomniane grupy oraz starych i nowych członków Unii Europejskiej zawiera tab. 2.

Dokonany przez ekonomistów hiszpańskich podział państw na poszczególne grupy zgodnie z kryterium nierówności dochodowych powtórzył się także w okresie 1995-2005. Kraje skandynawskie ze względu na prowadzoną przez ich rządy politykę państwa opiekuńczego charakteryzują się wciąż najmniejszym zróżnicowaniem dochodów wśród wszystkich członków Unii Europejskiej pomimo nieznacznego wzrostu wartości współczynnika Giniego w analizowanym okresie. Z kolei we wszystkich pozostałych państwach „starej” Unii z wyjątkiem Wielkiej Brytanii, Włoch i Portugalii zaobserwowano zmniejszenie nierówności dochodowych. Na podstawie analizy powyższych danych można stwierdzić, że wśród badanych państw następuje powolny proces wyrównywania się poziomu współczynnika Giniego, przy

¹ S.A. Garcia, J.P. Rodriguez, R. Salas, *The Evolution of Income Inequality in the European Union*, The Institute for Fiscal Studies IEF, <http://www.ief.es>, s. 10.

Tabela 2. Współczynniki Giniego dla wybranych krajów Unii Europejskiej w latach 1995-2005

Państwo	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Szwecja	.	.	22	24	23	24	24	23	.	23	23
Dania	22	22	20	21	22	21	22	.	25	24	24
Finlandia	.	22	22	22	24	24	24	26	26	25	26
Austria	27	26	25	24	26	24	24	.	27	26	26
Holandia	29	29	26	25	26	25	26	27	27	.	27
Niemcy	29	27	25	25	25	25	25	.	.	.	28
Francja	29	29	29	28	29	28	27	27	27	28	28
Belgia	29	28	27	27	29	30	28	.	28	26	28
Irlandia	33	33	33	34	32	30	29	.	31	32	32
Hiszpania	34	34	35	34	33	32	33	31	31	31	32
Włochy	33	32	31	31	30	29	29	.	.	33	33
W. Brytania	32	32	30	32	32	32	31	35	34	.	.
Grecja	35	34	35	35	34	33	33	.	35	33	33
Portugalia	37	36	36	37	36	36	37	.	.	38	41
Bułgaria	.	.	.	26	26	25	26	26	24	26	.
Węgry	23	23	24	27	.	28
Rumunia	.	.	.	28	29	.	30	30	30	31	31
Polska	28	30	30	.	.	.	36
Łotwa	.	31	30	30	31	.	32	.	.	.	36
Estonia	.	37	38	37	37	36	35	35	34	37	34

Objaśnienie: (.) – brak danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

czym różnice pomiędzy poszczególnymi państwami są wciąż znaczne (zróżnicowanie dochodów w Portugalii jest prawie dwa razy większe niż w Szwecji). Generalnie kraje Europy południowej charakteryzują się większym stopniem nierówności dochodowych. Jedyny wyjątek dotyczy Wielkiej Brytanii i Irlandii, w których zróżnicowanie dochodów jest dość duże.

Wśród państw, które przystąpiły do Unii Europejskiej w 2004 r., największe zróżnicowanie dochodów występuje w Polsce i w państwach bałtyckich. W Polsce zróżnicowanie dochodów należy do najwyższych w Europie, co w przyszłości może prowadzić do powstania niepokojów społecznych. W większości krajów, które przechodziły okres transformacji gospodarki, wywołała ona znaczny wzrost wartości analizowanego współczynnika. Większe nierówności w tych państwach były skutkiem wzrostu zatrudnienia i produkcji w sektorze prywatnym, który charakteryzuje się wyższym poziomem nierówności dochodowych. Istotny wpływ na wartość współczynnika Giniego miał też napływ kapitału obcego ze względu na wyższy średni poziom wynagrodzeń oferowanych przez firmy z zagranicy. Duży wzrost bezrobocia spowodował też spadek dochodów znacznej części społeczeństwa.

Relacje dochodów najbiedniejszej i najbogatszej części społeczeństw państw Unii Europejskiej zawiera tab. 3. W tabeli zachowano podział państw analogiczny do tab. 2.

Tabela 3. Relacja wysokości dochodów najbogatszych i najuboższych grup ludności w wybranych państwach Unii Europejskiej w 2002 r.

Państwo	Iloraz górnego i dolnego	
	decyla	kwintyla
Szwecja	3,2	4,0
Dania	8,1	4,3
Finlandia	5,6	3,8
Austria	7,6	4,7
Holandia	9,2	5,1
Niemcy	6,9	4,3
Francja	9,1	5,6
Belgia	7,8	4,5
Irlandia	9,7	6,1
Hiszpania	9,0	5,4
Włochy	11,6	6,5
W. Brytania	13,8	7,2
Grecja	10,0	6,2
Portugalia	15,0	8,0
Bułgaria	9,9	5,8
Węgry	5,5	3,8
Rumunia	8,1	5,2
Polska	8,6	5,5
Łotwa	9,2	5,6
Estonia	14,9	7,2
Litwa	7,9	5,1
Czechy	5,2	3,5
Słowacja	6,7	4,0
Słowenia	5,9	3,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Human Development Report 2005*, United Nations Development Programme, New York 2005, s. 270-271.

Wśród analizowanych państw najmniejsza przepaść między dochodami górnych i dolnych 10% populacji występuje w Szwecji, Finlandii, Czechach, Słowenii i na Węgrzech. Największe wartości wskaźnika zaobserwowano natomiast w Wielkiej Brytanii, Portugalii i Estonii, gdzie najbardziej zamożne 10% ludności uzyskuje dochody ok. 15 razy wyższe niż najbiedniejsza jedna dziesiąta populacji. Podobne wnioski można wyciągnąć z analizy ilorazu górnego i dolnego kwintyla.

W celu odpowiedzi na pytanie, czy i na ile proces akcesji do Unii Europejskiej ma wpływ na poziom nierówności dochodowych, w tab. 4 zaprezentowano długookresowe zmiany współczynnika Giniego w „nowych” państwach Unii.

Tabela 4. Długookresowe trendy w nierównościach dochodowych części krajów przyjętych do Unii Europejskiej w 2004 r.

Państwo	Współczynnik Giniego dla dochodów <i>per capita</i>			
	1987-1990	1993-1994	1996-1999	2006
Czechy	19	23	25	27
Estonia	24	35	37	35
Litwa	23	33	34	37
Łotwa	24	31	32	40
Polska	28	28	33	33
Słowenia	22	29	25	26
Węgry	21	23	25	34

Źródło: Dane Banku Światowego, <http://sitesources.worldbank.org>.

Analiza danych pozwala na stwierdzenie, że proces akcesyjny nie ma wyraźnego wpływu na zmianę współczynnika Giniego. Jedynie w Estonii pod koniec analizowanego okresu poziom nierówności zmniejszył się nieznacznie. W pozostałych państwach zaobserwowano systematyczny wzrost poziomu nierówności dochodowych, którego przyczyny zostały wcześniej omówione.

3. Wpływ akcesji Polski do Unii Europejskiej na zróżnicowanie poziomu dochodów w gospodarce polskiej

Pięć lat członkostwa Polski w Unii Europejskiej to zbyt krótki okres, aby na jego podstawie móc sformułować jednoznaczne wnioski dotyczące wpływu przystąpienia do Wspólnoty na poziom nierówności społecznych. Ze względu na brak dominującej tendencji w tym względzie wśród innych państw członkowskich nie można stwierdzić, że sam proces akcesji wywołał znaczne zmiany zarówno w poziomie, jak i podziale dochodów.

Zgodnie z analizą przeprowadzoną przez Radę Strategii Społeczno-Gospodarczych przy Radzie Ministrów przystąpienie Polski do Unii Europejskiej może w dłuższym okresie doprowadzić do pogłębienia się nierówności dochodowych w obrębie gospodarki, gdyż bezpośrednie inwestycje zagraniczne dają szansę najlepiej wykwalifikowanym pracownikom na osiąganie dochodów porównywalnych z tymi, jakie osiągnęliby, pracując w najwyższej rozwiniętych państwach Unii Europejskiej². W warunkach wspólnego rynku europejskiego nierówności w dochodach wykwalifikowanej kadry w kraju i za granicą mogłyby bowiem prowadzić do odpływu najlepiej wykształconej siły roboczej z gospodarki polskiej. Związany z akcesją wzrost produktu krajowego brutto *per capita* może być więc czynnikiem umożliwiającym poprawę sytuacji materialnej najbiedniejszych gospodarstw domowych.

² *Nierówności...*, s. 14.

Na podstawie badań wpływu procesów integracyjnych na nierówności dochodowe przeprowadzonych w państwach UE-15, a więc w dłuższej perspektywie czasowej, można stwierdzić, że w okresie poakcesyjnym w ramach realnej konwergencji zmniejszają się nierówności dochodowe pomiędzy poszczególnymi systemami gospodarczymi. Rosną natomiast nierówności pomiędzy najbogatszymi a najbiedniejszymi regionami danego kraju³.

4. Podsumowanie

W państwach Unii Europejskiej można zaobserwować wyrównywanie się poziomu dobrobytu społecznego. Proces ten przebiega bardzo wolno, co w części wynika z rosnącego rozwarstwienia dochodów w Polsce i w innych nowo przyjętych krajach⁴. Wśród państw Unii Europejskiej nierówności dochodowe w analizowanym okresie najbardziej pogłębiły się w Polsce, na Węgrzech, w Portugalii i Finlandii, przy czym nieznacznie większe nierówności występują w tzw. nowych państwach członkowskich. Zmniejszenie dysproporcji w dochodach miało z kolei miejsce m.in. w Estonii, Hiszpanii, Holandii i Grecji (tab. 2). Największe dysproporcje pomiędzy najbogatszą i najbiedniejszą częścią społeczeństwa można zaobserwować w Portugalii, Estonii, Wielkiej Brytanii i Włoszech. Natomiast najmniejsze nierówności w dochodach w obrębie danej gospodarki występują tradycyjnie w państwach skandynawskich oraz w części krajów nowo przyjętych do Unii Europejskiej: na Słowacji, w Słowenii, Czechach, na Węgrzech (tab. 3). W państwach Unii Europejskiej wyższe dochody uzyskują pracownicy wysoko wykwalifikowani oraz pracujący w dużych przedsiębiorstwach. W niektórych działach usług uzyskiwane dochody są dużo wyższe niż w przemyśle. Pomimo prawnego równouprawnienia płci dochody kobiet są przeciętnie o 17% niższe niż mężczyzn⁵. Według danych ONZ nierówności dochodowe w Polsce mierzone relacją średnich dochodów 20% najbogatszych i najbiedniejszych osób kształtują się w pobliżu średniej unijnej⁶.

W długim okresie procesy integracyjne przyczyniają się do zmniejszenia różnic w dochodach poszczególnych społeczeństw, jednak kryzys światowy może w krótkiej perspektywie te nierówności pogłębić. Natomiast nie ma bezpośredniej zależności między długookresowymi zmianami poziomu produkcji, czy też inaczej wzro-

³ J. Esteban, *Economic Integration and Cross-Country Inequality: the European Experience*, International Policy Workshop, „World Development report 2006-Development and Equity”, September 2004, Berlin, s. 2.; S.A. Garcia, J.P. Rodriguez, R. Salas, wyd. cyt., s. 15.

⁴ B. Szopa, *Nierówności dochodowe na tle transformacji polskiej gospodarki*, [w:] *Transformacja, integracja, globalizacja. W poszukiwaniu modelu rozwoju gospodarczego Polski*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie, Kraków-Tarnów 2004, s. 283.

⁵ *Zatrudnienie w Europie 2005 – streszczenie*, Raport Komisji Europejskiej, Komisja Europejska, <http://ec.europa.eu>, s. 2.

⁶ *Human Development Report 2005*, United Nations Development Programme, New York 2005, s. 270-271.

stem gospodarczym, a stopniem nierówności dochodowych ani też redystrybucją dochodów jako mechanizmem zmniejszającym te nierówności. Przeprowadzone przez K. Deiningera i L. Squire'a badania uwzględniające ponad 100 państw świata wykazały brak korelacji pomiędzy wzrostem gospodarczym a nierównościami społecznymi. Krajami, które potrafiły łączyć wysoki poziom egalitaryzmu dochodowego i szybki wzrost gospodarczy, są państwa skandynawskie oraz kraje południowo-wschodniej Azji⁷. Z ich przykładu wynika, że te dwa cele polityki ekonomicznej nie muszą być ze sobą sprzeczne.

Literatura

- Bank Światowy, <http://sitesources.worldbank.org>, 19.04.2009.
- Esteban J., *Economic Integration and Cross-Country Inequality: the European Experience*, International Policy Workshop „World Development report 2006-Development and Equity”, September 2004, Berlin.
- EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, 19.04.2009.
- Garcia S.A., Rodriguez J.P., Salas R., *The Evolution of Income Inequality in the European Union*, The Institute for Fiscal Studies IEF, <http://www.ief.es>, s. 10, 19.04.2009.
- Human Development Report 2005*, United Nations Development Programme, New York 2005.
- Kowalik T., *Mity na temat nierówności*, [w:] *Nierówności dochodowe i majątkowe. Zakres i formy redystrybucji dochodów państwa*, Raport nr 49, Rada Strategii Społeczno-Gospodarczej, Warszawa.
- Nierówności dochodowe i majątkowe. Zakres i formy redystrybucji dochodów państwa*, Raport nr 49, Rada Strategii Społeczno-Gospodarczej, Warszawa 2002.
- Szopa B., *Nierówności dochodowe na tle transformacji polskiej gospodarki*, [w:] *Transformacja, integracja, globalizacja. W poszukiwaniu modelu rozwoju gospodarczego Polski*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie, Kraków-Tarnów 2004.
- Zatrudnienie w Europie 2005 – streszczenie*, Raport Komisji Europejskiej, Komisja Europejska, <http://ec.europa.eu>, 19.04.2009.

THE ANALYSIS OF INCOME INEQUALITIES IN THE EU COUNTRIES

Summary

The main goal of the article is to analyze changes in income inequalities in the EU member countries and to answer the question if the accession process helps to increase or decrease income inequalities. The range of analysis covers the period from 1980 to 2008. The results of research show that the real convergence process requires a long time, although some symptoms of decreasing income inequalities are visible.

⁷ T. Kowalik, *Mity na temat nierówności*, [w:] *Nierówności dochodowe i majątkowe. Zakres i formy redystrybucji dochodów państwa*, Raport nr 49, Rada Strategii Społeczno-Gospodarczej, Warszawa, s. 125-126.